

25. Теорія і практика воєнної економіки: Навч. посібник / За ред. В.І. Кириленка. – К.: ВП НАОУ, 2001. – Ч. 1. – 190 с.
26. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком і стійкістю. Монографія. Вінниця, «Меркьюрі-Поділля», 2010. – 423 с.
27. Колодізев О.М., Нужний К.М. Дослідження сутності та змісту економічної стійкості підприємства // Науч.-техн. сб.: Коммунальное хозяйство городов. – 2007. – №78. – С. 238–243.
28. Коренченко Р.А. Общая теория организации: учебник для вузов. – М.: Юнити – ДАНА, 2003. – 286 с.
29. Малинин К.Г. Устойчивость функционирования предприятия в рыночной экономике: автореф. дисс. ... канд. экон. наук. – М.: МГАХМ, 1997. – 21 с.
30. Медведев В.А. Устойчивое развитие общества: модели, стратегия. – М.: Академия, 2001. – 267 с.
31. Мызникова Т. Н. Факторы формирования экономической устойчивости агропредприятия <http://www.lib.csu.ru>
32. Павловський М. А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія) К., «Техніка», 2001. – 312 с.
33. Поліщук А.П. Теоретико-методологічні основи економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / Поліщук А.П. // Економіка АПК. – 2006. – №8. – С. 109–113.
34. Попельнюхов Р.В. Теоретико-методичні засади макроекономічної стабільності. «Економіка та держава» №2, 2009. – С. 58–61.
35. Севастьянов А.В. Оценка экономической устойчивости предприятия / А.В. Севастьянов. – [Электрон. ресурс]. – Способ доступа: <http://www.mte.ru/w6.nsf>. – Загол. с экрана.
36. Тарасова О.О., Цямрюк Ю.С. Розробка системи показників для оцінки фінансово економічної стійкості підприємства. – К., НДЕІ, 36. наук. праць «Формування ринкових відносин в Україні» №5, 2008. – С. 17–23.
37. Удовіченко М.О. Економічна стійкість аграрних підприємств: фактори, види, модель побудови // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – №2. – С. 185–189.
38. Пустуев А.Л. Экономический механизм устойчивости в системе управления АПК / А.Л. Пустуев, Ф.А. Степанов // Аграрный вестник Урала. – 2008. – №12. – С. 31–32.

УДК 338.433:631.11 (477)

І.Г. НЕСТЕРОВ,
аспірант*, Національний університет біоресурсів та природокористування України

Діяльність агропромислових транснаціональних корпорацій на аграрному ринку України

Розглянуто діяльність агропромислових транснаціональних корпорацій на аграрному ринку України.

Ключові слова: агропромислові транснаціональні корпорації, аграрний ринок, агропромисловий комплекс, структурні підрозділи.

Рассмотрена деятельность агропромышленных транснациональных корпораций на аграрном рынке Украины.

Ключевые слова: агропромышленные транснациональные корпорации, аграрный рынок, агропромышленный комплекс, структурные подразделения.

The activity of agroindustrial multinational corporations at Ukrainian agricultural market has been considered.

Keywords: agroindustrial multinational corporations, agricultural market, agroindustrial complex, structural subdivisions.

Постановка проблеми. Розглядаючи Україну як стратегічно важливий регіон для виробництва продовольства, велика кількість агропромислових транснаціональних корпорацій (далі – ТНК) прийшла на український ринок ще на початку 90-х років, одразу після здобуття нашою країною не-

залежності задля освоєння нових ринків збуту своєї продукції, одержання доступу до нових ресурсів, а також закріплення конкурентних позицій на цій території.

Актуальні питання, пов'язані з діяльністю ТНК у світі та у певному, окремо взятому регіоні, їхній вплив на перебіг економічних процесів і розвиток світової економіки в умовах глобалізації досліджувалися та знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів В. Базилевича, Д. Баюри, В. Вергуна, Р. Вернона, Ф. Котлера, Є. Панченка, О. Рогача, В. Рокочі, Г. Хоффа, та інших учених.

Проте на даний час існує ряд питань, які потребують додаткового дослідження та глибшого осмислення з огляду на сучасні потреби та вимоги пов'язанні із визначення ролі ТНК, а також оцінкою сучасного стану і специфічних особливостей діяльності ТНК на аграрному ринку України, що дозволить виявити сегменти ринку з найвищою концентрацією ТНК та створити передумови для залучення транснаціонального капіталу в агропромисловий сектор.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. За останні десятиліття значення та вплив ТНК на процеси, що

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Г.М. Чорний

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

відбуваються у світовій економіці, значно збільшилися. Це пояснюється тим, що значна більшість ТНК за своєю організаційною структурою та фінансовим потенціалом може зрівнятися з деякими державами та міждержавними організаціями. Це, своєю чергою, дає змогу вважати ТНК суб'єктами міждержавних стосунків, які мають безпосередній вплив на світову економіку та зовнішньоекономічну діяльність різних країн.

Вибірка статистичних даних, що пов'язані з предметом дослідження та опубліковані у щорічних Світових інвестиційних звітах (World Investment Reports), підготовкою яких займається Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development), містить огляд закордонної діяльності всіх ТНК та включає розраховані економічні показники найбільших ТНК світу (див. табл.).

У 2011 році в порівнянні з 2010 роком усі економічні показники показали позитивний приріст, а саме: загальні активи та загальні продажі ТНК збільшилися на 3,8 і 15,6% відповідно. Свідченням цього є статистичні дані, наведені у таблиці.

Мета статті – оцінити сучасний стан та специфічні особливості діяльності агропромислових транснаціональних корпорацій на аграрному ринку України.

Виклад основного матеріалу. Прикладом ТНК, що функціонують у галузі агропромислового машинобудування, агропромислової хімічної промисловості, постачання та виробництва продуктів харчування та інших галузях промисловості, сумісних з аграрним та агропромисловим виробництвом, є Deere, CNH, AGCO, BASF, Claas, Monsanto, Bayer, Dow, Pioneer, DuPont, Pfizer, Cargill, Nestle, Kraft та ін.

Розгляд і вивчення значної кількості визначень категорії «транснаціональна корпорація» та виокремлення головних аспектів кожного з них з прив'язкою до аграрного виробництва та агропромислового підприємництва дає підстави стверджувати, що агропромислові ТНК – це глобальні об'єднання виробничого, комерційного або науково-технологічного спрямування, що діють на агропромисловому ринку в міжнародному масштабі, складаються з мережі взаємопов'язаних підприємств і структурних підрозділів, розташованих у різних країнах, мають спільну місію, дотримуються єдиної стра-

тегії розвитку, мають складну організаційну структуру з відповідною структурою апарату управління та провадять єдину політику, а також володіють прямими іноземними інвестиціями і контролюють виробничі активи за кордоном.

Міжнародна економічна ситуація і кон'юнктура на світовому ринку нестримно змінюються, і процес формування економіко-географічних зон знаходиться на завершальному етапі. Ці зони і регіони чітко показали себе на міжнародній арені в ролі конкурентоспроможних партнерів та ринків, готових для новинок.

За даними Business Monitor International, на даний час в Україні функціонують понад 580 структурних підрозділів ТНК, близько 20% яких є структурними підрозділами агропромислових ТНК [7].

Потужний біокліматичний потенціал України як аграрної держави: близько 30% світових чорноземів, сприятливі природно-кліматичні умови та достатні трудові ресурси з їхніми багатотисячними традиціями ведення сільськогосподарського виробництва досі не використовуються у повному обсязі. Також варто зазначити і те, що Україна має вигідне експортно-логістичне розташування з виходом у Чорне море. Все це свідчить про те, що агропромисловий комплекс України має стати однією з основних галузей народного господарства, яка повинна забезпечити не лише продовольчу, а й енергетичну безпеку країни, а також стати найбільшим джерелом валютних доходів, зокрема від експорту української агропромислової продукції.

Останнім часом питання привабливості України для ТНК висвітлюється доволі часто у роботах вітчизняних вчених-економістів та економістів-практиків у різноманітних джерелах як науково-теоретичного, так і практично-прикладного спрямування. Основними позитивними факторами є: географічна привабливість України, біокліматичні ресурси, людський капітал, значний попит на продукцію всередині країни та перспектива значного зростання внутрішнього споживання у майбутньому, відсутність значної конкуренції за рахунок наявності великої кількості незайнятих бізнес-ніш, близьке розташування до зовнішніх ринків збуту з

Основні економічні показники 100 найбільших ТНК світу за 2006–2011 роки

Показники	Роки						Зміни у 2010–2011 роках, %
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Активи, \$ млрд., всього	9 239	10 702	10 790	11 543	11 912	12 360	3,8
В т.ч. за кордоном	5 245	6 116	6 161	7 147	7 495	7 776	3,7
Частка закордонних активів у загальному обсязі активів, %	57	57	57	62	63	63	0,0
Обсяг продажів, \$ млрд., всього	7 088	8 074	8 406	6 979	7 590	8 774	15,6
В т.ч. за кордоном	4 078	4 936	5 168	4 602	4 870	5 696	17,0
Частка закордонних продажів у загальному обсязі продажів, %	58	61	61	66	64	65	0,8
Зайнятість, тис. чол., всього	15 388	14 870	15 729	15 144	15 186	15 380	1,3
В т.ч. за кордоном	8 582	8 440	9 008	8 568	8 684	9 059	4,3
Частка працівників за кордоном у загальній кількості працівників, %	56	57	57	57	57	59	1,7

Джерело: складено автором з використанням матеріалів World Investment Reports of UNCTAD (2006–2012) [1–6].

великим споживчим потенціалом і, як результат, наявність конкурентних переваг для розвитку сучасного бізнесу.

Разом із цим існує певна низка перешкод для створення та ефективного функціонування структурних підрозділів агропромислових ТНК на території України (недосконалість і нестабільність законодавства та нормативної бази, недостатній розвиток інфраструктури; корупція; низький рівень продуктивності праці тощо).

Проаналізувавши всі негативні та позитивні фактори привабливості України як нової території для діяльності ТНК, можна беззаперечно стверджувати, що вона була, є і буде перспективною територією для розширення бізнесу та створення структурних підрозділів ТНК.

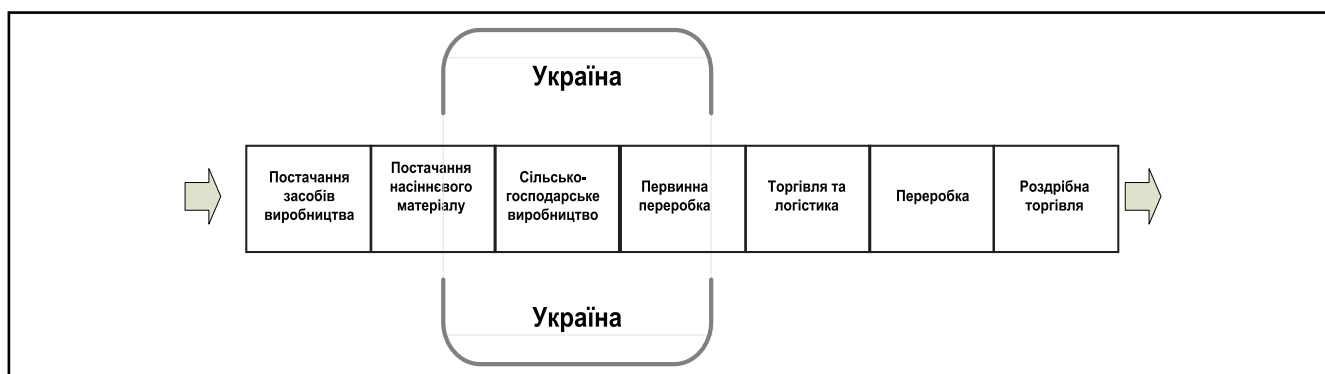
Метою ТНК було здобути нові ринки збуту своєї продукції, одержати доступ до нових ресурсних та сировинних запасів, а також закріпити свої позиції на цих територіях.

Роль ТНК в агропромисловому бізнесі є дуже важливою тому, що діяльність ТНК охоплює майже всі ланки сучасного агропромислового виробництва, так званого ланцюга від поля до столу (від ферми до супермаркету), починаючи від

постачання необхідних засобів сільськогосподарського виробництва, продовжуючи безпосереднім виробництвом сільськогосподарської продукції та закінчуючи її переробкою і збутом (рис. 1).

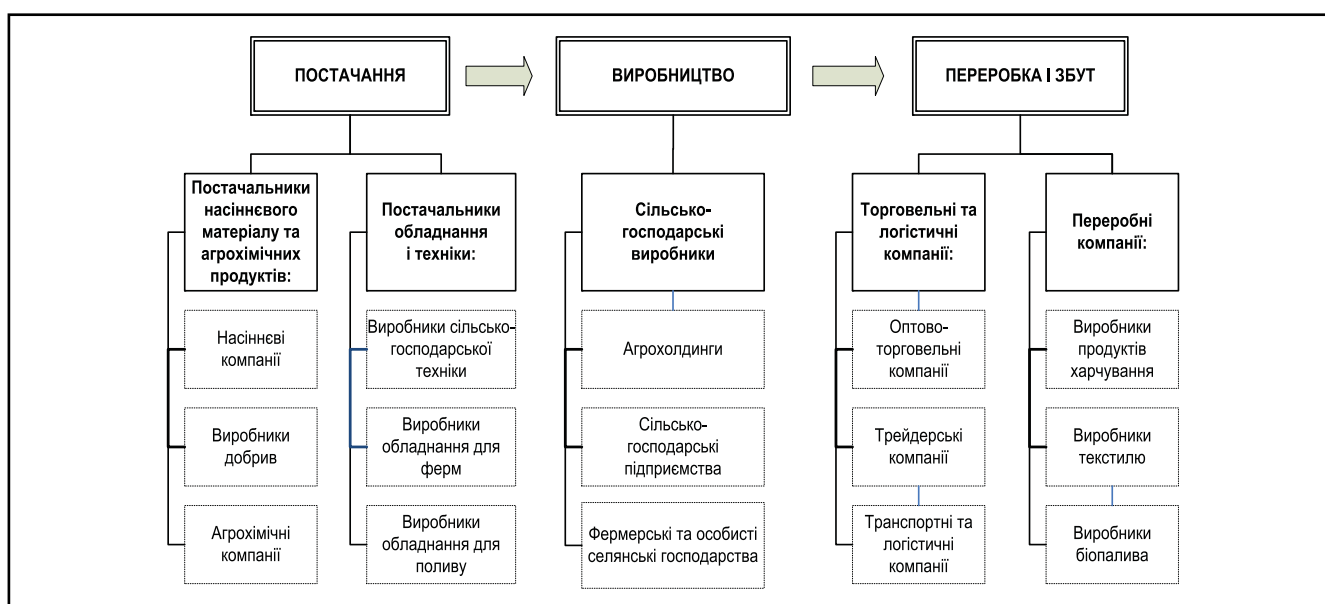
Сучасні агропромислові ТНК є представниками майже всіх основних виробничих, переробних, а також суміжних із сільськогосподарським виробництвом і агропромисловим комплексом галузей. Усі ці ТНК можна розділити на три основні групи за видами діяльності та видами продукції, яку вони виробляють, або послугами, що надають, а саме – постачання засобів виробництва, безпосереднє виробництво сільськогосподарської продукції та переробка і збут продукції сільськогосподарського виробництва. Своєю чергою, ці основні групи можна розділити на декілька підгруп. В Україні присутні структурні підрозділи та представники тільки деяких підгруп ТНК (рис. 2).

Перша група об'єднує ТНК – постачальників високотехнологічних засобів для сільськогосподарського виробництва і розділена на дві підгрупи. До першої підгрупи належать хімічні концерни та виробники добрив, які забезпечують аг-

Рисунок 1. Україна в глобальному ланцюгу агропромислового бізнесу

Джерело: складено автором з використанням матеріалів World Investment Report, Transnational Corporations, Agricultural Production and Development [4, с. 107–108].

Рисунок 2. Види агропромислових ТНК за змістом бізнесу

Джерело: складено автором із використанням матеріалів UNCTAD та FAO.

рарні підприємства різноманітними добривами, засобами захисту рослин, засобами захисту тварин та ветеринарними препаратами, іншими хімічними продуктами необхідними при сільськогосподарському виробництві. Прикладом таких компаній є всесвітньовідомі корпорації Bayer, BASF, Monsanto, Dow Chemical, Syngenta, Pfizer, Alltech, Biomin та інші. Також до першої групи відносять насінневі компанії, які забезпечують сільськогосподарських виробників високоякісними гібридами та сортами, біологічними продуктами та генетичними розробками. Найпотужнішими компаніями у цьому сегменті є насінневі підрозділи хімічних гігантів: компанія Dekalb (насінневий підрозділ корпорації Monsanto), компанія Pioneer Hi Bred (корпорації DuPont), насінневі підрозділи та бренди компаній Syngenta, Bayer, група компаній KWS–Betaseed, SESVanderHave та ін.

Представники другої підгрупи групи «постачальників засобів виробництва» – це здебільшого машинобудівні корпорації, виробники обладнання для ферм (Big Dutchman, WestfaliaSurge та ін.), в тому числі обладнання для зберігання, сушіння (Brock, GSI, Riela та ін.), переробки сільськогосподарської продукції, меліорації (H.T–Bauer та ін.) тощо. Значна кількість цих корпорацій об'єднує у своїй структурі велику кількість компаній та брендів. Світовими лідерами в агропромисловому машинобудуванні є корпорація Deere (бренд John Deere), корпорація CNH (бренди Case IH і New Holland), корпорація AGCO (бренди Fendt, Challenger, Massey Ferguson, Valtra, Sunflower та ін.), компанія Claas тощо.

Друга група (група «виробництво сільськогосподарської продукції») об'єднує ТНК, що є безпосередньо сільськогосподарськими виробниками. На даний час в Україні, здебільшого в аграрному виробництві, задіяні вітчизняні компанії та деякою мірою спільні підприємства, але декілька міжнародних компаній, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції за межами країни свого базування, вже представлені в Україні.

Третя група – група «переробка і збут продукції сільськогосподарського виробництва» – поділяється на дві підгрупи, а саме – підгрупа, що об'єднує трейдерські та логістичні компанії (Cargill, Toerfer, Bunge, Louis Dreyfus, CHS та ін.), діяльність яких здебільшого пов'язана з експортом зерна та іншої агропромислової продукції по всьому світу, а також підгрупа, що складається із переробних компаній – виробників продуктів харчування (Nestle, Kraft та ін.), виробників текстилю та біопалива.

Присутність на українському ринку найбільших світових ТНК, пов'язаних із зернотрейдерським бізнесом, пояснюється об'єктивною зацікавленістю сільськогосподарською продукцією, що виробляється в Україні, величезним потенціалом аграрного сектору України та бажанням найбільших ТНК бути присутніми на найбільш перспективних та прибуткових ринках та сировинних територіях з метою прийняття участі у розподілі сфер впливу та закріпленні на цих територіях. ТНК виступають як трейдери та експортери надлишку сільськогосподар-

ської продукції та продуктів її переробки на зовнішні ринки, це дозволяє продукції українського виробництва впевненіше вийти на зовнішні ринки та покращити співвідношення експортно–імпортного балансу, що, своєю чергою, позитивно позначається на внутрішньоекономічній ситуації в Україні.

Висновки

ТНК на світовому агропромисловому ринку та аграрному ринку України присутні майже в усіх ланках сучасного агропромислового виробництва. Агропромислові ТНК у сільському господарстві та агропромисловому підприємстві охоплюють майже всі ланки так званого ланцюга від поля до столу (від ферми до супермаркету), починаючи від постачання необхідних засобів сільськогосподарського виробництва, продовжуючи безпосереднім виробництвом сільськогосподарської продукції та її переробкою і закінчуючи роздрібною торгівлею продуктами харчування на території України.

1. Збільшення привабливості аграрного ринку України для агропромислових ТНК та їхніх структурних підрозділів сприятиме залученню транснаціонального капіталу в економіку України та її агропромисловий сектор і створенню передумов для повної реалізації біокліматичного агропромислового потенціалу України.

2. Діяльність структурних підрозділів агропромислових ТНК в Україні ґрунтується насамперед на загальноприйнятому та широкочисленому світовому досвіді управління глобальними структурами та їх підрозділами, але разом із тим спирається на особливості українського бізнес–середовища, а саме соціальні, економічні, політичні та юридичні особливості й реалії сільськогосподарського виробництва та агропромислового підприємництва в сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development. An Overview. 50 p. http://www.unctad.org/en/docs/wir2006overview_en.pdf
2. World Investment Report 2007: Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). – New York and Geneva: UN, 2007. – 294 p.
3. World Investment Report 2008: Transnational Corporations, Transnational Corporations, and the Infrastructure Challenge. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). – New York and Geneva: UN, 2008. – 294 p.
4. World Investment Report 2009. Transnational Corporations, Agricultural Production and Development. – UNCTAD: New York and Geneva, 2009. – 280 p.
5. World Investment Report 2011. Non–equity modes of international production and development. – UNCTAD: New York and Geneva, 2011. – 226 p.
6. World Investment Report 2012. Towards a New Generation of Investment Policies. – UNCTAD: New York and Geneva, 2012. – 204 p.
7. <http://www.businessmonitor.com>